

Удружење
ПОЛЕТ
Краљево

Република Србија
ЦЕНТАР ЗА
СОЦИЈАЛНИ РАД
КРАЉЕВО

TIM
ZA SOCIJALNO UKLJUČIVANJE I
SMANJENJE SIROMAŠTVA

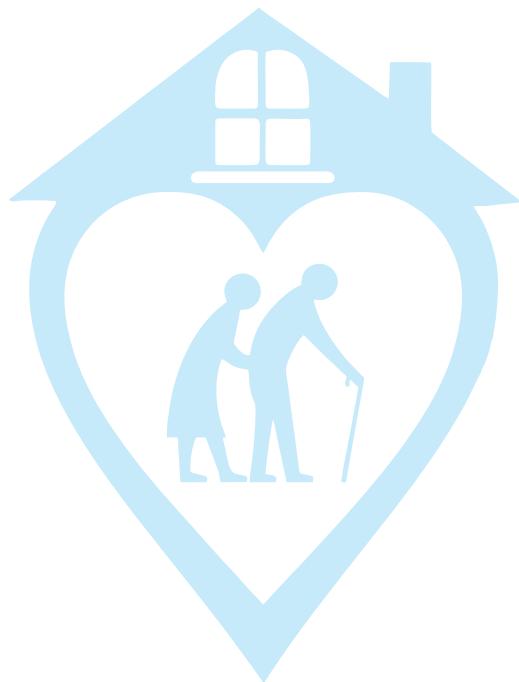

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra
Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

ВОДИЧ ЗА УРГЕНТ ХРАНИТЕЉСТВО

ВОДИЧ ЗА УРГЕНТНО ХРАНИТЕЉСТВО СТАРИЈИХ ОСОБА

Април, 2021

ВОДИЧ ЗА УРГЕНТНО ХРАНИТЕЉСТВО СТАРИЈИХ ОСОБА

Издавач: Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије

Ауторке: Светлана Дражовић, Центар за социјални рад, Краљево

Соња Јаћовић, Удружење „Полет”, Краљево

Снежана Корићанац, Јелица Милутиновић,

Удружење „Женске иницијативе”, Краљево

Уредница: Ивана Максић

Дизајн и припрема за штампу: „Пергамент Студио”, Краљево

Штампа: „Пергамент Студио”, Краљево

Лекторка: Јована Јовановић

Место и година издавања: Краљево, 2021.

Тираж: 500 примерака

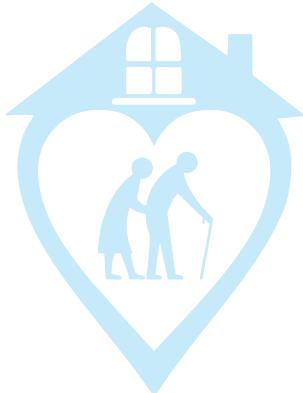
ПОДРШКА: Пројекат „Треће доба у породици” спроводи се у оквиру програма „Програм локалних иницијатива за социјално укључивање и смањење сиромаштва – Подршка развоју иновативних модела за социјално укључивање – ЛИП 2”, којим координира Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије, уз подршку Владе Швајцарске.

НАПОМЕНА: Израду овог водича омогућила је Влада Швајцарске. Водич не представља званичан став Владе Републике Србије, као ни Владе Швајцарске. Искључиву одговорност за садржај и информације које се налазе у публикацији сносе аутори/-ке текста. Сви појмови употребљени у водичу у мушким граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	5
УВОД	7
1. УРГЕНТНО ХРАНИТЕЉСТО СТАРИЈИХ ОСОБА	8
1.1. Законодавни оквир	8
1.1.1. Центар за породични смештај и усвојење Крагујевац	9
1.1.2. Центар за социјални рад Града Краљева	10
1.2. Шта је ургентно хранитељство?	11
1.3. Шта су специфичности ургентног хранитељства старијих особа као привременог облика заштитеу односу на стандардно хранитељство?	11
1.4. Шта су предности ургентног хранитељства у односу на ургентни смештај у геронтолошки центар и дом за старе?	12
2. СТАРИЈА ОСОБА У СИТУАЦИЈИ ХИТНОГ ИЗМЕШТАЊА ИЗ СРЕДИНЕ У КОЈОЈ ЖИВИ.....	13
2.1. Периодизација старијег животног доба	13
2.2. Шта знамо о старијој особи у ситуацији хитног измештања?	14
2.3. Шта знамо о функционалном статусу старије особе?	14
2.4. Очекивани процеси у старијем животном добу	15
2.4.1. Промене на телесном плану	16
2.4.2. Промене на психолошком плану	16
2.4.3. Промене на социјалном плану	17
2.5. Потребе особа у поступку смештаја у ургентну хранитељску породицу	18
3. УРГЕНТНА ХРАНИТЕЉСКА ПОРОДИЦА	19
3.1. Које су карактеристике хранитељских породица и који су услови за бављење ургентним хранитељством?	19
3.1.1. Посебно значајни услови за процену подобности за ургентно хранитељство	20

4. ПРОЦЕДУРЕ	21
4.1. Кораци у поступку реализације ургентног хранитељства	21
4.1.1. Кораци у поступку реализације ургентног хранитељства	21
4.2. Како се постаје ургентан хранитељ за стара лица?	25
4.3. Поступак процене опште подобности хранитељске породице	26
4.4. Могући начини финансирања ургентног хранитељства	26
5. РЕГРУТОВАЊЕ, ПРОЦЕНА И ОБУКА УРГЕНТНИХ ХРАНИТЕЉА ЗА СТАРИЈА ЛИЦА	27
5.1. Како регрутовати ургентне хранитељске породице?.....	27
6. ПРАВА ОСОБА У ТРЕЋЕМ ЖИВОТНОМ ДОБУ	28
6.1. Правни оквир	29
6.2. Права старијих особа која су изведена из назначених принципа	30
6.3. Заштита од злостављања	33
7. ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ – ГРАД КРАЉЕВО	36
7.1. Пројекат „Треће доба у породици”	37
7.2. Регрутовање ургентних хранитељских породица	38
7.3. Едукација ургентних хранитеља за старије особе.....	39
7.4. Ресурси локалне заједнице Краљева	40
8. КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА	41
9. АНЕКС 1 - ПРОГРАМ ОБУКЕ ЗА УРГЕНТНЕ ХРАНИТЕЉЕ ЗА СТАРИЈЕ ОСОБЕ.....	42
10. УСПЕШНА ПРИЧА – Достојанствено старење у атмосфери прихватања и подршке - Услуга ургентног хранитељства за старије особе у Краљеву	44
11. Референце.....	47

ПРЕДГОВОР

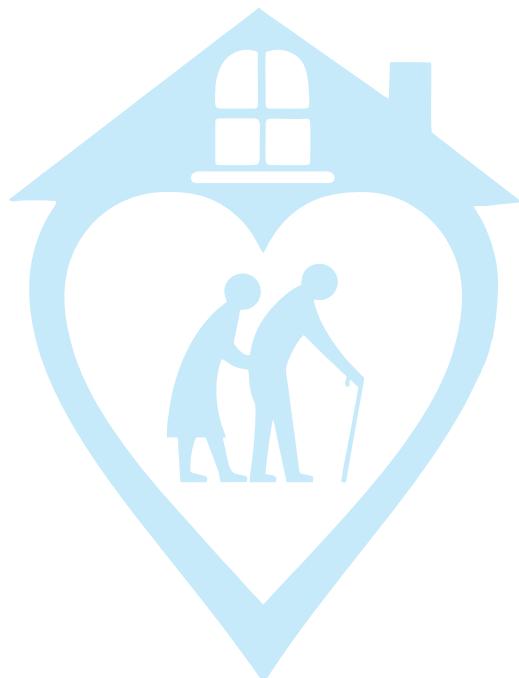
Ауторке водича су понудиле решење за неодостајућа нормативна акта којима се регулише породични смештај старијих лица. Представљене су процедуре, поступања и искуства која актерима у процесу хитног збрињавања старијих лица могу бити од помоћи и водити их ка циљу смањивања стресогене ситуације, коју ургентност налажења адекватног решења неминовно изазива у овим ситуацијама.

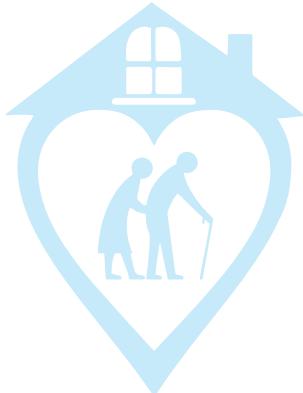
Ауторке су овај водич примарно намениле директним учесницима у обезбеђивању услуге ургентног породичног смештаја, и то:

- професионалцима у систему социјалне заштите, водитељима случајева у центрима за социјални ради другим професионалцима који учествују у процени потреба одраслих и старијих лица, процени подобности хранитељских породица, праћењу и подршци хранитељским породицама и старијим лицима на хранитељству, као и професионалцима у државним органима који уређују систем социјалне заштите и доносе одлуке од значаја за бригу о старијим лицима;
- пружаоцима услуге – хранитељима, посебно онима који су укључени у процес збрињавања или се спремају за ургентни породични смештај – ургентно хранитељство;
- корисницима услуге ургентног породичног смештаја –старијим лицима на хранитељству;
- члановима породица старијих лица на породичном смештају;
- ангажованима у невладиним организацијама које деле исту визију кад је у питању брига о старијим лицима;
- медијима и свима онима који могу допринети развијању свести о позитивним приступима у заштити старијих лица и утицати на стварање позитивне слике о томе у широј јавности.

Овај текст је продукт учења кроз размену искуства са свим учесницима процеса. Посебно се ослања на искуства рада Центра за социјални рад Краљева и Центра локалних услуга установе за пружање услуга социјалне заштите Града Краљева.

Водич је настао у оквиру пројекта „**Треће доба у породици**”, који реализује Град Краљево у сарадњи са локалним удружењем „Полет” из Краљева и уз подршку Центра за социјални рад Краљево, у оквиру Програма локалних иницијатива за социјално укључивање и смањење сиромаштва – Подршка развоју иновативних модела за социјално укључивање ЛИП 2, којим координира Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије (СИПРУ), уз подршку Влада Швајцарске.

УВОД

Законодавни оквир на који се наша земља тренутно ослања нема нормативна акта којима се регулише породични смештај старијих лица, ахранитељство се у Правилнику о хранитељству издава као пожељан облик заштите искључиво деце. Закон о социјалној заштити под смештајем одраслих и старијих особа подразумева омогућавање одржавања или побољшања квалитета живота¹ угеронтолошким центрима или домовима за стара лица.

Постојање породица које су спремне да пруже услугу редовног породичног или ургентног смештаја старијим лицима, омогућава да се корисник, тј. старија особа збрине у ситуацији када јој је потребно у веома кратком времену осигурати безбедност и потребну негу.

За старију особу којој није обезбеђена сигурност у властитој кући или породици, издавање и хранитељски смештај, нарочито у хитним условима, представљају трауматско искуство. Ургентне хранитељске породице су места на којима стара особа добија основну негу, прихватање и разумевање. Оне су припремљене и организоване тако да могу разумети специфичности овог животног доба, имају капацитете да покажу пажњу и спремност за прихватање, те отуда искуство живота у ургентним хранитељским породицама може бити лековито за stare особе у тешким животним ситуацијама.

Закон о социјалној заштити као једно од посебно значајних начела социјалне заштите наводи начело најмање рестриктивног окружења. У пракси је ово начело општеприхваћено. Породични смештај се препознаје као мање рестриктивно окружење у односу на домски смештај и већи део стручне јавности више не доводи у питање добити од хранитељства.

„Старити није пријатно, али је то једини досад познат начин да се оствари дуг живот.“

*Шарл Огистен Сент Бев
(Charles Augustin Saint-Beuve)*

¹Сл. гласник РС, број 24/2011, Закон о социјалној заштити, члан 48, став 3

1. УРГЕНТНО ХРАНИТЕЉСТО СТАРИЈИХ ОСОБА

1.1. Законодавни оквир

У Србији, хранитељством се бави Центар за породични смештај и усвојење –установа у систему социјалне заштите која је формирана од стране Владе Републике Србије, са јасно дефинисаним задацима у области заштите деце без родитељског стања, одраслих и старијих лица. Центри за породични смештај су 2012. године променили назив у Центре за породични смештај и усвојење (у даљем тексту ЦПСУ).

Рад ЦПСУ је прописан Законом о социјалној заштити², Уредбом о мрежи установа социјалне заштите³ и Правилником о хранитељству⁴. У раду, стручни кадар примењује и неке одредбе Породичног закона⁵. У изузетно специфичним ситуацијама поступа се и у складу са Законом о заштити лица са менталним сметњама⁶.

У Републици Србији је до краја 2018. године основано шест центара за породични смештај⁷ и усвојење, и то:

1. ЦПСУ Београд, основан 2008. године;
2. ЦПСУ Ђуприја, основан 2011. године;
3. ЦПСУ Ниш, основан 2011. године;
4. ЦПСУ Крагујевац основан 2011. године;
5. ЦПСУ Милошевац, основан 2012. године;
6. ЦПСУ Нови Сад, основан 2014. године(почео са пружањем услуге 2015).

Породични смештај⁸ обезбеђује се као:

1. стандардни смештај;
2. смештај уз интензивну и додатну подршку;
3. ургентни смештај;
4. повремени смештај;
5. друге врсте смештаја у другу породицу.

Током 2016⁹. и 2018¹⁰. године, ЦПСУ нису обављали породични смештај одраслих и старијих лица, с обзиром на то да нормативни акти на републичком нивоу нису усаглашени.

² Сл. гласник РС, бр. 24/2011

³ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SIGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/uredba/2012/16/2/reg>

⁴ Сл. гласник РС, бр. 36/2008

⁵ Сл. гласник РС, бр. 18/2005, 72/2011 - др. закон и 6/2015

⁶ Сл. гласник РС, бр. 45/2013), члан 22

⁷ Уредбом су предвиђена још два ЦПСУ, која још нису основана, и то у Суботици (за територију Севернобачког, Западнобачког, и Севернобанатског управног округа) и у Белој Цркви (за територију Јужнобанатског управног округа).

⁸Закон о социјалној заштити, члан 49

Центар за породични смештај и усвојење Крагујевац је установа социјалне заштите основана одлуком Владе Републике Србије и покрива територију пет управних округа: Шумадијског, Рашког, Расинског, Моравичког и Златиборског.

Делатност Центра је:

- припрема, процена и обука будућих хранитеља и усвојитеља;
- пружање подршке хранитељима, односно породицама које пружају услугу породичног смештаја и усвојитељима;
- извештавање Центра за социјални рад о раду хранитеља и функционисању породица које пружају услугу породичног смештаја и предлагање мераза отклањање евентуалних пропуста;
- обављање других послова у складу са законом и одговарајућим прописима.

Визија Центра за породични смештај и усвојење Крагујевац¹¹ јесте друштво једнаких могућности за све, друштво које има целовит, стабилан и ефикасан систем социјалне заштите деце, одраслих и старих лица, примарно заснован на омогућавању квалитетног живота у породичном окружењу, у биолошким и другим породицама – хранитељским или усвојитељским.

Центар посебно ради на јачању компетенција биолошке, хранитељске и усвојитељске породице како би се унапредила функција институције породице и пружала потребна подршка у развоју и одрастању деце без родитељског стања. Истовремено, **Центар развија праксу да се одраслим и осталим лицима без адекватне породичне заштите омогући достојанствен живот укључивањем у другу породицу.**

У Информатору о раду Центра за 2018. годину, у секцији 12, Преглед података о пруженим услугама, нема информације да је Центар у тој години обављао породични смештај одраслих и старијих лица.

⁹<http://www.zavodsz.gov.rs/sr/biblioteka/izve%C5%A1taji-iz-sistema/izve%C5%A1taji-iz-sistema-2016/>, страна 5

¹⁰<http://www.zavodsz.gov.rs/media/1875/izvestaj-o-radu-centara-za-porodicni-smestaj-i-usvojenje-za-2018.pdf>, стр. 4

¹¹Информатор о раду Центра за 2018. годину, <http://hraniteljstvokg.rs/informacije-o-centru/>

1.1.2. Центар за социјални рад Града Краљева

Центар за социјални рад, у складу са чланом 64. Закона о социјалној заштити, као поверене послове врши процене стања и потреба корисника у процесу обезбеђивања права на услуге социјалне заштите, па самим тим има улогу и у процесу остваривања права на услугу ургентног хранитељског смештаја.

Остваривање права на услугу ургентног хранитељског смештаја, додатно је дефинисано и чланом 78. истог Закона, који дефинише да се услуге породичног смештаја не могу уговорати непосредно.

Такође, Закон о социјалној заштити, у члановима 68. и 69., дефинише надлежност ЦСР у спровођењу поступка за остваривање права на коришћење услуга социјалне заштите.

Иницијативе, односно информације о угрожености старих лица, Центар добија приликом непосредног рада, у поступку када се лица обрате за остваривање других права, нпр. права на новчану социјалну помоћ. При утврђивању овог права, у току рада и процене стања особе, долази се до увида о додатним потребама за подршком, а понекад и до закључка о неопходности пружања услуге ургентног збрињавања.

Доинформација о потребама за услугом ургентног збрињавања, Центар долази на основу пријаве физичког лица или здравствене установе, а један од најзначајнијих ресурса у информисању јесте и добра сарадња, комуникација и координација са месним канцеларијама тј. месним заједницама (МЗ), што Центар остварује преко својих савета за социјалну заштиту (мада само у малом броју МЗ савети стварно функционишу). Најчешћиначин је кроз неформалне контакте.

Пример добре праксе у раду ЦСР Краљево јесте увођење праксе месечних посета удаљеним МЗ (Студеница и Ушће), као и годишње прикупљање података од месних канцеларија, у којима се Центар информише да ли на њиховој територији постоје лица којима је потребна социјална помоћ, са посебним освртом на старија лица и друге осетљиве категорије. Центар има и редовну сарадњу са Црвеним крстом, чији волонтери кроз своје програме врше периодичне обиласке, посебно у руралним срединама.

Одлуком о правима и услугама у социјалној заштити,¹² Град Краљево је дефинисао локалну услугу збрињавања лица у ургентним ситуацијама. Одлуком су утврђена додатна права за подршку ургентном хранитељству.

Градска управа се одлучила да прошири постојећу услугу након извештаја Центра за социјални рад¹³ Краљева, у коме су описани разултати спроведеног поступка истраживања потреба старијих особа у удаљеним руралним срединама.

1.2. Шта је ургентно хранитељство?

Ургентно хранитељство је **привремени облик заштите** у другој породици, чијом се применом обезбеђује нега и услови за квалитетан живот одраслих и старијих лица која не могу да живе самостално. Примењује се као облик социјалне заштите у ситуацијама када центар за социјални рад процени да је безбедност одраслог или старијег лица угрожена и да је неопходно да особа без одлагања буде измештена из средине у којој се у том тренутку налази.

Циљ ургентног смештаја је збрињавање одраслог или старијег лица смањење или елиминисање ризика по његову безбедност. У контексту када је особа старије доби, циљ примене овог облика заштите јесте постизање њене безбедности у ризичној ситуацији или предупређивање могућих ризика по здравље и живот.

Такође, ова услуга представља и помоћ примарној породици из које стара особа потиче, јер пружа могућност да се породица реорганизује и превазиђе тренутне проблеме док се не стекну услови за поновно преузимање бриге о свом оistarелом члануу оквиру саме породице.

Смештај одраслог или старијег лица у хранитељску породицу ради заштите његове безбедности у посебно ризичној ситуацији назива се ургентним хранитељством, односно ургентним породичним смештајем и представља вид збрињавања који старијој особи пружа прилику да настави живот у породици, а не у институцији. Траје до разрешења кризне ситуације у породици или до примене одговарајуће трајније мере заштите у складу са најбољим интересима старије особе.

1.3. Шта су специфичности ургентног хранитељства старијих особа као привременог облика заштитеу односу на стандардно хранитељство?

Поред хитног смештаја, специфичност ургентног хранитељства јесте и његова временска ограниченост, тј. релативно кратко, унапред одређено трајање. Предвиђено је да траје док се не спроведу поступци и обаве процене потребне за планирање дугорочнијег решења. Пракса ЦСР Краљево је да ургентни смештај траје 15 дана осим у ситуацијама када у том периоду није могуће реализовати све поступке за смештај или обезбедити место за трајно збрињавање или услове за повратак у породицу.

Ово решење може ићи у правцу повратка старије особе у примарну породицу или ка проналажењу трајног облика збрињавања.

¹²Сл. лист града Краљева, бр. 12/2011, 28/2012, 1/2013 – исп. и 30/2014

За одрасле особе са инвалидитетом и старије особе, хранитељство пружа прилику за одржавање или побољшање квалитета живота у заједници.

За разлику од стандардног хранитељства, ургентно хранитељство подразумева преузимање бриге о старијој особи у тренутку када се она налази у ситуацији акутне кризе, а можда има трауматско искуство, и то непосредно након издавања из средине у којој живи или у којој се у том тренутку налази.

Ургентно хранитељство карактерише већи број непознаница него што их има код стандардног хранитељства, што га чини захтевнијим – како за хранитеље, тако и за професионалце који пружају подршку хранитељској породици и старијој особи.

1.4. Шта су предности ургентног хранитељства у односу на ургентни смештај у геронтолошки центар и дом за старе?

Иако трауматски утицај неког неповољног догађаја у животу старије особе не може да се спречи, брзим реаговањем и адекватним приступом он може да се ублажи. Старијој особи је потребна неподељена пажња када долази из средине у којој је била угрожена.

Стара особа која живи сама у граду, приградском насељу или удаљеном иу зимским месецима недоступном руралном подручју у зимским месецима недоступна, ослања се на скромне личне могућности, и то неретко у условима нарушеног здравља, социјалне изолације а понекад и потпуне самоће, услед чега јој је и налази се у стању потребна подршка.

Уколико се процени да је привремено издавање из места становања или породице неопходно и да је у најбољем интересу старог лица, као једини начин да се заштите његов/њен живот и здравље, настоји се да старија особа привремено буде смештена у најближу ургентну хранитељску породицу. У ситуацијама хитног смештаја пре свега се брине о здравственом стању старијих особа. Синхронизовано се процењује степен угрожености не само физичког већ и психичког здравља.

Холистички приступ потребама старијих особа, указивање поштовања и пажње, уважавање њихових жеља, ставова и мишљења, поштовање права на партиципацију и дефинисање климе у којој старија особа стиче поверење да се све активности примењују у циљу њеног најбољег интереса – императиви су центара за социјални рад у поступцима смештаја старијих особа у ургентне хранитељске породице.

У околностима ургентног измештања, циљ је да старија особа што пре осети сигурност, поврати стабилност и не излаже се додатним стресовима, јер свака промена у животу једне особе истовремено налаже потребу за адаптацијом на нове услове и представља неку врсту стреса.

Стрес због хитног измештања обично се надовезује на већ кумулиране и проживљене стресне ситуације које су претходиле или због којих долази до измештања старије особе из породичног окружења. Трауматизована старија особа има смањен капацитет да се прилагоди правилима и рутини и то је додатни изазов код ове врсте смештаја.

Предност ургентног хранитељства огледа се и у томе што може да пружи индивидуалну подршку старијој особи, што није у потпуности случај код колективних смештаја. Старе особе смештене у оквиру ургентних хранитељских породица имају могућност да функционишу на начин сличнији оном који је био карактеристичан за њихове домове. Задовољавање психолошких и социјалних потреба старијих особа захтева персонализован приступ.

Старијим особама се сматрају све оне особе које имају 65 и више година.

2. СТАРИЈА ОСОБА У СИТУАЦИЈИ ХИТНОГ ИЗМЕШТАЊА ИЗ СРЕДИНЕ У КОЈОЈ ЖИВИ

2.1. Периодизација старијег животног доба

У новије време, све је присутније залагање за **самодефинисање** као основни критеријум приодређивању некога као старије особе.

Старија особа је она која себе оцењује као стару, а старост се дефинише као стање духа и тела.

Хронолошко одређење старости је једна од најчешће коришћених метода. У литератури се среће више периодизација, али се оне углавном заснивају на хронолошком одређивању старости.

Светска здравствена организација указује на 3 животна доба:

- средње животно доба, од 45 до 60 година;
- старије животно доба наступа од 60. и траје до 75. године;
- између 75 и 90 година (и касније) траје животно доба која се сматра старошћу.

У процесу испитивања потреба старијих грађана/-ки, а посебно оних који живе у разуђеним руралним и планинским селима, добијени су подаци да нека усамљена старијалица могу бити удаљена и до 10km од прве прехранбене продавнице или апотеке. Такође, истраживањем је евидентирана зимски месеци у којима има снега често значе изолацију и потпуни прекид контаката ових старијих особа са окружењем, и то на по неколико дана.

Познат је тренд да мали део радно активног становништва живи у приградским и сеоским срединама, да су куће самачких старачких домаћинстава међусобно удаљене и по више километара, као и даје старијим особама у тим околностима, услед болести и отежаног кретања, потребна подршка. Осећај усамљености и изолованости, изазван одсуством млађих сродника, комшија, пријатеља спремних да помогну – доводи до додатног пада функционалне ефикасности старијих особа, а често га прате и друге психолошке промене.

Функционални статус је процена способности старије особе да самостално обавља активности у свакодневном животу.

Физичко функционисање је важно да би се задржала независност од туђе помоћи и омогућило пуно учешће старије особе у породичним и друштвеним активностима.

Функционалну способност у главним цртама одређује:

- покретљивост особе;
- способност обављања физичких активности важних за самозбрињавање (храњење, облачење, одржавање личне хигијене);
- способност обављања инструменталних активности важних за функционисање у домаћинству и заједници (нпр. куповина, кување, чишћење, узимање лекова).

Скала процене функционалног статуса старе особе

ДОБАР

Особа без проблема обавља све свакодневне активности, осим евентентуално неких тежих физичких послова.

ОГРАНИЧЕН

Особа има тешкоће при при обављању једног од следећих послова или више њих:

- а. кретање ван куће,
- б. пењање уз или силазак низ степенице,
- в. ходање на 400м или дуже,
- г. ношење терета,
- д. прање и купање,
- ђ. спремање оброка,
- е. сечење ноктију на ногама,
- ж. лакши кућни послови.

ЛОШ

Особа има тешкоће при обављању једног од следећих послова или више њих:

- а. кретање по стану,
- б. одлазак у тоалет и самостална употреба тоалета,
- в. облачење и свлачење,
- г. устајање из кревета,
- д. одлазак у кревет,
- ђ. узимање лекова.

Понекад стара особа, осим ограниченој функционалној способности, има потпуно оштећену способност адекватне процене и вербализације својих потреба, што је може довести у стање животне угрожености.

Породичним законом¹⁴ предвиђене су процедуре како би се горенаведени изазови превазили, тачније како би се утврдила евентуална потреба за применом института привременог или сталног старатељства, у циљу заштите права старије особе, и то уз укључивање здравственог (процена потребе за стављањем под старатељство¹⁵) и правосудног система (лишавање пословне способности и стављање под старатељство).

2.4. Очекивани процеси у старијем животном добу

Геронтологија је наука која проучава старење и бави се променама које се дешавају од тренутка достизања зрелости до смрти појединца. Као одговор на питање зашто живи организми старе и умиру, развило се много теорија, али за сада не постоји она која својим садржајем задовољава сву сложеност овог процеса.

2.4.1. Промене на телесном плану

Биолошко старење представља универзалан процес опадања функција, природну фазу у животном циклусу сваке јединке, док је губитак ефикасности постепен. Промене на плану телесног здравља и когнитивног функционисања, као пратилац старења, код сваке особе дешавају се индивидуалним темпом, тачније условљене су генетиком, квалитетом живота и карактеристикама средине. Дакле, већина органа функционише слабије како људи старе. Процес губитка ћелија се не дешава у свим органима истим темпом. Мозак је пример за то, јер здрави људи не губе много можданих ћелија. Међутим, значајни губици настају углавном код људи који су претрпели мождани удар или имају поремећај који узрокује прогресивни губитак нервних ћелија (неуродегенеративни поремећаји), попут Алцхајмерове болести или Паркинсонове болести.

Често први знаци старења укључују мишићно-скелетни систем. Већина унутрашњих функција такође опада са старењем. Већина телесних функција достиже врхунац мало пре 30. године, а затим започиње постепени али континуирани пад. Међутим, чак и са овим падом, тамо где нема дијагностикованих озбиљнијих болести, већина функција остаје адекватна. Пад функције значи да су старији људи мање способни да поднесу разне стресове, укључујући напорне физичке активности, екстремне промене температуре у окружењу и друге поремећаје.

Овај пад такође значи да су старији људи склонији нежељеним ефектима лекова. За неке органе, попут срца и крвних судова, уринарних органа (нпр. бубрега) и мозга, постоји већа вероватноћа да не раде правилно под стресом него што је случај код других органа.

2.4.2. Промене на психолошком плану

Код људи су физиолошке промене у већој или мањој мери праћене психолошким променама, променама на нивоу понашања и функционалне ефикасности.

Сигурно је да квалитет живота – генерално, а посебно у старости – битно утиче на дужину животног века, те да процеси функционалног опадања на нивоу биолошких, психолошких и социјалних способности захтевају да старије особе имају квалитетну подршку како би њихове сложене потребе биле задовољене.

Когнитивно старење не укључује неуродегенерацију нити значајна оштећења на можданим неуронима. Неурони су у основи у реду, међутим, они само раде мањом брзином и слабије него у млађем животном добу. Когнитивно старење није могуће спречити, али постоје ствари које се могу учинити да би се оно успорило.

¹⁴ Сл. гласник РС, бр. 18/2005, 72/2011 – др. закон и 6/2015

¹⁵ Старатељство је облик породично-правне заштите којим држава обезбеђује бригу деци без родитељског старања, као и пунолетним лицима која из различитих разлога нису у стању да се сама старају о себи и својој имовини. Изузетно, под законом тачно одређеним условима, старатељством као обликом породично-правне заштите може се привремено штитити имовина, личност, права и интереси деце без родитељског старања, односно одраслог пословног лица (привремено старатељство).

У том смислу се наглашава да је важно у старијем животном добу имати довољно сна, физичке активности, препоручује се неконзумирање цигарета, пажљиво коришћење медикамената који утичу на функцију мозга и сл. **Важно је да старија особа у пуној мери користи преостале здраве функције**, дакле, **битно је да ургентни хранитељи ове здраве функције препознају и да их подстичу**, тачније да старијој особи осигурају подстицајно и пожељно животно окружење.

Очекивање промене на психичком плану које се појављују код старијих особа су доброћудна заборавност, повремено нерасположење, некада џангризавост и свадљивост или, с друге стране, неспокојство, страх, сумњичавост, осећање усамљености и одбачености, апатија, депресија и сл.

2.4.3. Промене на социјалном плану

Професионалци центра за социјални рад и ургентни хранитељи у обавези су да покажу да уважавају и у сваком тренутку узимају у обзир ставове, мишљења и жеље старе особе. Важно је да старијој особи која се налази у новој и нимало лакој ситуацији укажу поштовање – кроз стрпљивост, активно слушање, давање јасних одговора, и то на начин на који старија особа може да разуме.

Старије особе на смештају у оквиру ургентних хранитељских породица треба да имају могућност да функционишу на начин што сличнији оном на који су навиклеу својим домовима. Важно је свакој старијој особи која је на смештају осигурати прилику да комуницира са важним особама из свог окружења, све док оно траје. **Задовољавање психолошких и социјалних потреба старијих особа захтева персонализован приступ.**

Старије особе, уколико им то дозвољава здравствено стање, о већини својих потреба и проблема спремне су да разговарају. Некада ће само разговор са таквом особом помоћи да се она осећа боље и да сама дође до идеје за решавање сопствених проблема. Кроз разговор и активно слушање могу се прикупити потребне информације које ће помоћи да се разумеју персоналне потребе старије особе.

Некада, међутим, старије особе неће директно износити проблеме који их муче, нити ће моћи сасвим јасно препознати, а још теже вербализовати које су то неостварене потребе које их чине нездовољним. Стога у комуникацију са старијом особом треба улазити са стрпљењем и разумевањем, у циљу пружања пуне подршке. О потребама особе која се смешта у породицу, ургентни хранитељи добијају податке на неколико начина – од професионалаца центра за социјални рад, затим у комуникацији са самим корисницима, али и на основу утиска након сопствене процене.

Људи су по природи друштвена бића. Без обзира на године, сви имају социјалне потребе – да припадају одређеној групи, да комуницирају, да буду прихваћени, да се осећају корисно, да буду поштовани; имају жељу за дружењем са особама приближног старосног доба, као и бројне друге друштвене потребе.

Доживљај задовољености социјалних потреба може побољшати квалитет живота старе особе и заштитити је од болести и депресије. Старије животно доба по себи доноси велике промене на плану социјалног функционисања. Мењају се бројне социјалне улоге, прати их губитак утицаја/авторитета у породици и заједници, проређени контакти са пријатељима, колегама, комшијама, осамостаљивање деце и одлазак из породичног дома (примарне породице), губитак брачног партнера, драгих особа итд.

Задовољавање социјалних потреба код особа које нису у стању да самостално брину о себи, старењем је све теже испунити, због здравствених проблема, изазова у кретању и редуковања социјалне мреже, што може појачати осећање усамљености и изолације. **Улога ургентних хранитељских породица јесте да воде рачуна о свим сферама живота старијих особа о којима брину, па тако и да препознају њихове социјалне потребе да им излазе у сусрет онолико колико је то могуће.**

2.5. Потребе особа у поступку смештаја у ургентну хранитељску породицу

Са растућим трендом старења становништва, смањења наталитета и промене образаца животних аранжмана, **старење у примарном окружењу, изван институционалног збрињавања, постало је први избор за старије људе.** Смештај у ургентну хранитељску породицу представља решење за старије особе које нису у могућности да живе без подршке, а у реалности је немају, али које не прихватају смештај у геронтолошким центрима и одлазак из окружења у коме су провеле цео живот.

Свака промена у животу једне особе истовремено налаже потребу за адаптацијом на нове услове и праћена је стресом изазваним неизвесношћу и страхом од новог и непознатог. Зато је за професионалце који доносе одлуке о променама животних аранжмана старијих особа, као и самих хранитељских породица, изазов да адекватно процене ситуацију и покажу осетљивост за посебна стања ових суграђана у ситуацији када постоји потреба за измештањем из примарне хранитељске породице у ургентну.

Хитност може значити и ограничен простор за размену важних информација, међутим, то не мора увек бити случај. Старијој особи се у складу са њеним личним капацитетима осигуравају услови за партиципацију, показује се уважавање и разумевање свих бројних и сложених психолошких стања и потреба. **Сложеност ове ситуације захтева поседовање посебних знања, како би се ургентни смештај реализовао са што мање неповољних последица за старију особу којој је потребно збрињавање.**

3. УРГЕНТНА ХРАНИТЕЉСКА ПОРОДИЦА

3.1. Које су карактеристике хранитељских породица и који су услови за бављење ургентним хранитељством?

Специфичности ургентног хранитељства (хитност, непознанице, стрес) предодређују и неке специфичне карактеристике ургентних хранитељских породица.

Кандидати који желе да пружају услугу ургентног хранитељства морају добити позитивне оцене центра за социјални рад у контексту опште подобности за бављење овим позивом. За то је неопходно да задовољавају следеће специфичности као неопходне критеријуме:

- општу подобност за бављење хранитељством и
- одговарајуће стамбене услове, односно прилагодљив простор за прихват.

Из редова хранитељских породица које имају наведене предуслове, селектују се кандидати за потенцијалне ургентне хранитељске породице, који пролазе обуку за овај вид хранитељства.

Програм обуке за ургентно хранитељство старијих особа развијен је кроз пројекат „**Треће доба у породици**”, а намера аутора Водича јесте да се овај програм акредитује у Републичком заводу за социјалну заштиту.

Ургентне хранитељске породице су по правилу складнепородице и њихови чланови функционишу у складу са друштвено прихватљивим нормама понашања. Пожељно је да ове породицу карактерише флексибилан модел организације породичних односа, са јасно дефинисаном хијерархијом, отвореном и јасном комуникацијом и емоционалном разменом. То би требало да буду породични системи отворени за пријем нових чланова, системи који поштују и прихватају различитости, чији су чланови сарадљиви и имеђусобно стабилно повезани.

Ургентну хранитељску породицу одликује:

- искуство успешног превладавања криза,
- висок капацитет за промену и прилагођавање различитим карактеристикама старије особе,
- добро сналажење и реаговање у свакодневним али и изненадним и високо стресним околностима.

Важно је да ургентну хранитељску породицу карактерише и висок степен прилагођавања постојеће породичне организације потребама старије особе. За овај аспект је још значајно и поседовање добре мреже социјалне подршке у ближем и ширем окружењу породице.

3.1.1. Посебно значајни услови за процену подобности за ургентно хранитељство

Стамбени услови

Ургентни хранитељи по правилу имају простор у свом дому који је опремљен, слободан и спреман за боравак старије особе.

Доступност хранитеља

Ургентни хранитељи морају бити доступни за контактирање и прихват старије особе у било које доба дана и ноћи, непосредно по обавештењу. Њихово име, адреса и телефон који је стално доступан налазе се на списку ургентних хранитеља.

Расположивост хранитеља

Неопходно је да ургентни хранитељи буду у могућности да проводе и 24 часа дневно са старијом особом, током трајања њеног смештaja.

Структура породице

Пожељно је да ургентна хранитељска породица буде потпуна породица или породица са више одраслих чланова који су у стању да обезбеде задовољавање потреба свих чланова хранитељске породице, при чему ће један од њих имати улогу интензивне бриге о старијој особи која је на ургентном смештaju.

Стабилна фаза животног циклуса породице

Пожељно је да хранитељска породица буде у животној фази када влада стабилност и не очекују се промене које би је могле дестабилизовати, јер у супротном породица неће бити у стању да подржава старију особу.

Здравствени услови

Како је ургентно хранитељство високостресна активност, посебно је важно да сви чланови ургентне хранитељске породице буду добrog општег здравственог стања.

Демографски положај и доступност ресурса

Потребно је да хранитељска породица живи у насељу са добром саобраћајном инфраструктуром која повезује место становања ургентних хранитеља са ресурсима локалне заједнице. С друге стране, све је израженија потреба да постоје хранитељске породице и у руралним срединама, наравно уз могућност одржавања везе са ресурсима заједнице.

Приходи и расходи породице

Поред тога што ургентна хранитељска породица остварује приходе који јој омогућавају задовољавање сопствених потреба, неопходно је да има могућности да покрије евентуалне трошкове ванредних ситуација ургентног хранитељства, до добијања накнаде за трошкове старије особе. Извесно је да ће накнада за хранитељство каснити, јер су смештаји изненадни и за њу је потребно донети решење и доставити га на исплату, у овом случају градској управи града Краљева. С друге стране, потребе се морају задовољавати благовремено, те је неопходно да ургентни хранитељи буду за то спремни, мада постоје у локалној самоуправи и додатна права која се могу усмерити за те намене (опрема при смештају, накнада за животне потребе и лечење лица која се нађу у изузетно тешкој ситуацији и сл.).

4. ПРОЦЕДУРЕ

4.1. Кораци у поступку реализације ургентног хранитељства

По пријему пријаве, представници центра за социјални рад реализују обилазак старије особе на терену. Најпре се обавља разговор у циљу пружања психолошке подршке, као и опсервација свеукупног стања и процена потреба старије особе, али и оцена система подршке коју особа има или нема.

Уколико се процени да је привремено издвајање из породице неопходно, да је у најбољем интересу старијег лица, те да је то једини начин да се заштите његов/њен живот и здравље, настоји се да старија особа привремено буде смештена у најближу ургентну хранитељску породицу.

У ситуацијама хитног смештаја пре свега се брине о здравственом стању старијих особа. Синхронизовано се процењује степен угрожености, не само физичког већ и психичког здравља.

4.1.1. Кораци у поступку реализације ургентног хранитељства

Р.бр.	Кораци у поступку реализације ургент хранитељства
1.	Центар за социјални рад врши пријем обавештења, односно долази до сазнања о потреби за заштитом старије особе.
2.	Пријава може бити прослеђена од грађана, представника здравственог система, полиције, невладиног сектора – анонимна, у писаној или усменој форми, лично или путем телефона.
3.	Стручни радник центра за социјални рад на пријему дужан је да обавештење тј. пријаву процени са становишта приоритета поступања. Уколико оцени да је потребно неодложно поступање, предузима радње за организовање неодложне интервенције. ¹⁶
4.	На основу процене стручног радника центра за социјални рад који ради на пријему, одређује се приоритет поступања. Уколико је, са аспекта приоритета, поступање одређено као неодложно, руководилац Службе за стара лица у центру за социјални рад одређује водитеља случаја и/или формира стручни тим за будући рад на случају.
5.	Водитељ случаја, уз подршку супервизора, одмах започиње поступак почетне процене, а неодложне интервенције се морају спровести што пре, најдуже у року од 24 сата. ¹⁷

6.	На основу резултата почетне процене, водитељ случаја, уз подршку супервизора и стручног тима(најчешће), уз партиципацију корисникадоноси одлуку да ли је потребно старију особу неодложно изместити из средине у којој тренутно живи.
7.	Водитељ случаја обавља консултације са руководиоцем Службе за старија лица у ЦСР о расположивим ургентним хранитељским породицама за старија лица. По правилу, бира се хранитељска породица која је најближа месту становања старије особе може да одговори на конкретне потребе, а најбоље је ако таква породица постоји у месту где старија особа живи.
8.	Водитељ случаја у центру за социјални рад, опсервацијом изгледа и понашања старије особе, као иувидом у податке које добије или их већ поседује у предмету, уз подршку чланова тима ЦСР, процењује да ли постоји потреба за лекарским прегледомстарије особе пре реализације њеног смештаја у ургентну хранитељску породицу.
9.	Након изабране ургентне хранитељске породице, водитељ случаја (по потреби уз подршку чланова тима ЦСР) реализује смештајстарије особе, тј. одводи је у ургентну хранитељску породицу.
10.	Уколико старија особа, услед специфичног здравственог статуса, није у стању да се сагласи са смештајем,водитељ случаја и стручни тим, након процене да би даљи останак у породичном окружењу могао значити висок ризик по опстанак и здрављеете особе, могу приступити следећим радњама: 10.1. ступају контакт са децом старије особе, уколико их има и уколико је то могуће, тачније ако су доступни у критичној ситуацији; 10.2. по хитној процедуренонос Решење о привременом старатељству у поступку забрињавања старије особе; 10.3. у изузетно специфичним ситуацијамамогу поступати у складу са Законом о заштити лица са менталним сметњама. ¹⁸
11.	Евентуално донето Решење о привременом старатељству упућује се на адресу потомака или супружника конкретне старије особе, уколико они нису потенцијално угрожавајући по живот и здравље свог старог родитеља или супружника.

¹⁶ Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, чл. 49 (Сл. гласник РС, бр. 59/2008, 37/2010, 39/2011 – др. правилник, 1/2012 – др. правилник, 51/2019 и 12/2020)

¹⁷ Ибид, члан 50.1

12.	<p>Водитељ случаја у центру за социјални рад, уколико то није урадио при самом смештају, првог наредног радног дана обезбеђује услове да се по хитном поступку донесу следећи документи:</p> <ul style="list-style-type: none"> ◊ Решење о признавању права на породични смештaj; ◊ Уговор о ургентном хранитељству; ◊ Решење о признавању права на опрему за смештaj старије особе; ◊ Уручивање опреме у натури <ul style="list-style-type: none"> ○ Уговор о ургентном збрињавању старије особе закључују ЦСР и конкретна ургентна хранитељска породица ○ У досије корисника улази Решење о привременом старатељству(уколико је донето)
13.	<p>Водитељ случаја центра за социјални рад сачињава почетну процену коју започиње одмах, а завршава је у року од 7 дана.¹⁹</p>
14.	<p>Почетни план услуга доноси се после окончања почетне процене, а најкасније 15 дана од дана када је започет рад са корисником.²⁰</p>
15.	<p>Када је реализован ургентни смештaj у хранитељску породицу, водитељ случаја центра за социјални рад, приликом израде Почетног плана услуга/мера,укључује у процес конкретну старију особу, ургентне хранитеље, сроднике (уколико их има) и друге особе значајне за корисника услуге.</p>
14.	<p>Водитељ случаја пружа интензивну подршку старијој особи и хранитељској породици планирањем и реализацијом кућних посета и другим начинима непосредног или посредног контакта, најмање једном недељно током трајања ургентног смештaja, а по потреби и чешће.</p>
15.	<p>Водитељ случаја надлежног центра за социјални рад дужан је да сачини план услуга и мера са планом по завршетку процеса процене, а најкасније 60 дана од дана када је започет рад са корисником.²¹ Препорука је да водитељ случаја у израду плана укључи саветника за хранитељство, хранитеља, старију особу у складу са њеним могућностима, а по потреби и друге важне особе.</p>

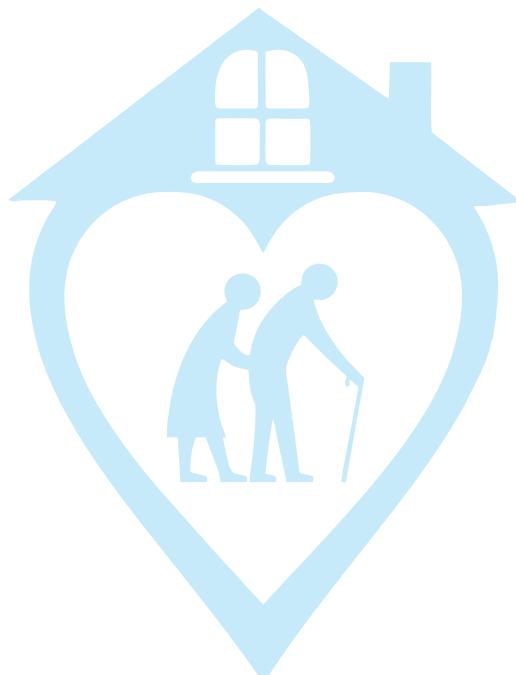
¹⁸ Сл. гласник РС, бр. 45/2013 , члан 22

¹⁹ Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, члан 53

²⁰ Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, члан 69

16.	Центар за социјални рад сачињава и редовно ажурира списак ургентниххранитељских породица и води евиденцију о слободним и ангажованим хранитељским породицама.
17.	Списак ургентних хранитељских породица садржи следеће информације: <ul style="list-style-type: none"> • Име, презиме, године старости хранитеља; • Адресус хранитеља и контакт телефон; • Тип насеља у коме живе хранитељи (село, град); • Структуру стамбене јединице (стана, куће); • Структуру и број чланова породице; • Искуство бављења хранитељством (дужина бављења, облици хранитељства); • Актуелни број старијих особа на хранитељству.

Потребно је да центар за социјални рад редовно ажурира спискове ургентних хранитељских породица.

²¹ Правилник о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад, члан 70

4.2. Како се постаје ургентан хранитељ за стара лица?

Грађани који желе да се баве хранитељством, подносе захтев центру за социјални рад.

Документација у фази пријављивања у коју центар за социјални рад мора да изврши увид је следећа:

1. фотокопија личне карте;
2. извод из матичне књиге рођених;
3. извод из матичне књиге венчаних (ако су потенцијални хранитељи у браку);
4. уверење о држављанству;
5. лекарско уверење;
6. потврда о запослењу и месечним приходима (укупљујући приходе од пољопривредне делатности, издавања стана, куће, од нерегистрованих делатности);
7. потврда о имовини (уговор о купопродаји стана, куће, уговор о закупу/откупу, оставинско решење);
8. уверење да потенцијални хранитељ није осуђиван – прибавља по службеној дужности центар за социјални рад;
9. уверење да се против хранитеља не води истрага, односно да није подигнута оптужница;
10. уверење да хранитељ није лишен родитељског права (добија се у суду, ванпарнична писарница);
11. уверење да хранитељ није лишен пословне способности (добија се у центру за социјални рад);
12. потврда да потенцијални хранитељ није на евидентацији лица против којих је одређена мера заштите од насиља у породици (добија се у центру за социјални рад, уз сагласност особе заинтересоване за бављење хранитељством).

Центар за социјални рад прикупља наведена документа.

4.3. Поступак процене опште подобности хранитељске породице

Поступак процене опште подобности хранитељске породице обухвата:

1. анализу исправа будућих хранитеља;
2. интервју са будућим хранитељима – у установи;
3. интервју са члановима породице будућих хранитеља – у кућној посети;
4. обраду документације хранитеља за старе обавља стручни тим центра за социјални рад, који чине три стручна профиле: дипл. правник, социјални радник и психолог.

Након обављеног поступка процене, стиче се општа подобност за бављење хранитељством, а **потврду о подобности** даје центар за социјални рад.

Уговор о пружању услуге је формално-правни документ којим се регулишу сви значајни аспекти коришћења услуге, као и обавезе корисника и пружаоца услуге.

4.4. Могући начини финансирања ургентног хранитељства

У нашем систему још увек није прецизно уређен начин финансирања ургентног хранитељства, због чега у реализацији овог облика заштите постоје одређене тешкоће.

Досадашња искуства указују на то да постоји неуједначеност у начинима и изворима материјалне подршке хранитељској породици и старијој особи у првим данима након реализованог смештаја.

Уједначавање и усаглашавање начина финансирања овог облика заштите олакшало би хранитељској породици и старијој особи и онако тешку ситуацију и допринело успешном одвијању прилагођавања старије особе на нову средину.

Најчешће центри за социјални рад обезбеђују средства за смештај из средстава локалних самоуправа. Висина ових средстава се разликује – како по висини новчаног износа, тако и по динамици реализације.

5. РЕГРУТОВАЊЕ, ПРОЦЕНА И ОБУКА УРГЕНТНИХ ХРАНИТЕЉА ЗА СТАРИЈА ЛИЦА

5.1. Како регрутовати ургентне хранитељске породице?

Ургентно хранитељство је по много чему специфично у односу на друге видове хранитељства. Подразумева спремност за бригу о старијој особи са најразличитијим карактеристикама и потребама, а које се налази у ситуацији акутног и интензивног стреса.

Како би хранитељска породица била способна да у ургентним ситуацијама, без претходне припреме, преузме бригу о старијој особи и пружи јој емотивну сигурност и подршку, потребно је да поседује одређена знања и вештине које се могу стечи само током активне бриге о старијим особама на породичном смештају.

Пракса је показала да претходно искуство бављења хранитељством позитивно утиче на остваривање задатака ургентног породичног смештаја и компетенције ургентних хранитеља, што би требало имати у виду у процесу регрутовања и процене кандидата за овај облик хранитељства.

Посебност овог облика породичног смештаја упућује и на сложеност хранитељских задатака, што може да обесхрабри потенцијалне кандидате. Зато их је потребно охрабрити и мотиве тражити у добробити за старије особе.

Кључна порука која се упућује хранитељима, са циљем да их охрабри и појача њихове алtruистичке мотиве, јесте значај подршке коју они пружају старијој особи и њеној породици у најдраматичнијим тренуцима у животу, онда када им је подршка најпотребнија.

Поруке којима се хранитељи могу мотивисати за ургентно хранитељство:

- *Ви помажете старијим особама када им је помоћ најпотребнија!*
- *Ургентно хранитељство траје кратко, али су ефекти за особу дугорочни!*

Интензиван рад ургентних хранитеља одвија се уз подршку центра за социјални рад, што укључује и одговарајућу финансијску подршку за обављање њихових задатака.

6. ПРАВА ОСОБА У ТРЕЋЕМ ЖИВОТНОМ ДОБУ

У литератури која се бави старењем и старијим особама све чешће сусрећемо термин „ејцизам“ (старизам). Први пут је овај термин употребљен давне 1969. године како би у једној речи било дефинисано систематско стереотипизирање и дискриминација базирана на годинама старости. Сматра се, после расизма и сексизма, трећом великим, по некима најсуворијом предрасудом. Поред бројних заједничких одлика када се говори о ове три предрасуде, ејцизам има једну специфичност а та је да свако може постати његова жртва, уколико буде живео довољно дуго.

Универзална декларација о људским правима у члану 1 наводи да су „сва људска бића рођена слободна и равноправна у погледу достојанства и права и равноправност се не мења са годинама: старији мушкирци и жене имају иста права као и они млађи од њих“.

Права старијих особа су постављена али нису експлицитна у међународним конвенцијама људских права које се односе на економска, социјална, цивилна, културна и политичка права.

Старије особе имају:

1. право на једнаку заштиту пред законом као и сви остали,
2. право на образовање,
3. право на рад и
4. право да учествују у влади и сл. телима, органима.

Са брзим старењем становништва, појављивање старосне дискриминације расте, па исто тако постоји обавеза да се одговори на основне узroke дискриминације. Људска права мењају животе људи. Односећи се према старијим особама са поштовањем и равноправно као и према млађим особама, стварају се услови који омогућавају свим људима у друштву да учествују и доприносе сопственом развоју.

Принципи на којима се заснивају људска права, посебно старијих особа

Борба против дискриминације	Поштовање	Једнакост
Самоиспуњење и лични развој	Достојанство	Пуно и ефективно учешће у животу
Међугенерацијска солидарност	Аутономија	Социјална инклузија

6.1. Правни оквир

Последњих година се интензивно говори и пише о унапређењу права старијих особа, јер се права ове, глобално, све бројније старосне групе – недовољно препознају, а неретко и крше. Сведоци смо дискриминације пре свега старог животног доба као таквог, а самим тим и присутности предрасуда према старијим особама.

За заштиту старијих особа релевантан правни оквир чине међународни документи донети у окриљу УН и Савета Европе, као и национални прописи садржани у законима и подзаконским актима, укључујући и стратешка документа којима је утврђена политика државе у појединим областима, као и она у којима су предвиђене посебне мере и активности за унапређење положаја старијих особа.

Генерална скупштина Уједињених нација је 1991. године, у складу са Резолуцијом 46/91, усвојила принципе Уједињених нација који се односе на старије особе, док је на Светској скупштини о старењу 2002. године, усвојен и Мадридски међународни акциони план за старење како би се одговорило на могућности и изазове старења становништва у 21. веку и промовисао развој друштва за све генерације.

Важно је нагласити да је у препознавању и уважавању права старијих особа значајно допринела Бечка министарска декларација „Обезбеђивање друштва за све генерације”, из 2012. године. Уважавајући чињеницу да се на планети продужио животни век, ова декларација се залаже за приступ који осигурава одржавање радне способности и продужавање радног века старијих особа; за партиципацију, недискриминацију и социјалну инклузију старијих особа; за промовисање њиховог здравља, недискриминативни приступ, као и за промоцију међугенерациске солидарности.

Уставом РС забрањује се свака дискриминација, па и дискриминација по основу старости, а исто је и са Законом о забрани дискриминације из 2009. године, који такође потенцира забрану дискриминације по основу година старости. Исте вредности промовише и Стратегија превенције и заштите од дискриминације, коју је Влада Републике Србије усвојила 2013. године. Национална стратегија о старењу (за период 2006–2015. године) истиче потребу праћења демографских промена – како на националном тако и на локалном нивоу и залаже се за развој услуга на локалном нивоу које ће одговорити на препознате демографске промене.

Истраживањем су потврђене чињенице да је све већи број старачких и самачких домаћинстава којима је потребна подршка, што је и био основ за развој и проширење услуге ургентног породичног смештаја – хранитељства за старе. У прилог томе важно је нагласити да Закон о социјалној заштити у Републици Србији из 2011. године, али и Нацртстратегије социјалне заштите за период 2019–2025. године у Републици Србији, наглашавају да систем социјалне заштите треба да буде ефикаснији и обухватнији за све, а посебно за ризичне групације становништва, међу које се убрајају и старија лица.

Значајан допринос у унапређењу заштите права старијих особа дала је Глобална алијанса за права старијих особа (ГАРОП), коју чини мрежа од 115 организација цивилног друштва, а насталаје 2011. године. Циљ Алијансе је јачање и промовисање права старијих особа и заступање за нову конвенцију о правима старијих. Она уједно представља и глас старијих жена и мушкараца широм света. Други циљ је јачање самих организација цивилног друштва кроз консултативне процесе и штампање водича и алатки за заступање на националном и међународном нивоу. Глобална алијанса за права старијих особа подржава стварање међународних и регионалних инструмената за људска права, каомоћних алата за јачање права старијих особа. Глобална алијанса је посвећена изградњи капацитета и на националном нивоу кроз подршку организацијама у изради ефикасних инструмената за људска права старијих особа (ГАРОП, 2015).

6.2. Права старијих особа која су изведена из назначених принципа

Право на недискриминацију

Право на недискриминацију у свим аспектима живота старијих особа укључује пуну доступност услуга здравствене и социјалне заштите, финансијске услуге, запошљавање, право на наслеђивање. Истраживања указују на присуство вишеструке дискриминације, која, поред година, укључује дискриминацију на основу пола, инвалидитета, физичког и менталног здравља, економског статуса, културне/лингвистичке разноликости и приступа технологији.

Право на аутономију и независност

Право на аутономију у различитим аспектима живота старијих особа укључује и право на доношење одлуке о подршци и нези, као и право на располагање слободним временом, право на самоопредељење и избор, те право на личну слободу.

Право на самоиспуњење

Овде се подразумева право да особа настави да живи живот у складу са сопственим самоиспуњењем и личним развојем све до последњег дана живота; да буде пуна наде, да има будућност и да предузима нове кораке, реализује изазове и могућности у складу са својим жељама и способностима.

Право на делотворно учешће

Посреди је право особе на пуно и ефикасно учешће у свим сферама живота: јавном, политичком, културном, економском, те у развојним активностима, у доношењу одлука на нивоу домаћинства, заједнице и на националном нивоу, укључивање у друштвене и рекреативне активности у оквиру породице и у заједници.

Право на старење у кући старости у месту

Старије особе имају право да бирају своје аранжмане, где и са ким ће живети, као и право да остану у заједници без обзира на физички или ментални статус.

Право на адекватно станововање

Право на адекватно станововање подразумева да је домаћинство прилагођено захтевима и потребама старијеособе, теда је приступачно и доброг квалитета.

Право на животну средину

Старије особе имају право да живе у сигурном и здравом окружењу, укључујући приступ води за пиће, канализацији и другим услугама.

Право на доступност и мобилност

Право на доступност и мобилност укључује право на приступачан и физички доступанпревоз, посебно уруралним подручјима, као и право да се он може користити без страха од злоупотребе.

Право на дугорочну подршку за самостални живот

Право на дугорочну подршку укључује холистички приступ социјалној и здравственој заштити, као и сервисе подршке. Ово право укључује и право на избор и тип подршке породици: где ће се подршка остварити (у кући, у заједници, у стамбеном објекту), када и коће је реализовати. Укључује и право на слободу покрета и подешавање стамбеног простора. Осигурање квалитета подршке укључује обуку здравствених радника и подршку члановима породице који пружају помоћ и негу. То такође обухвата право на одштету и механизме жалбе.

Право на породични живот

Право на породични животукључује и право на приватност односно на приватни живот.

Право на приступ правди

Право на приступ правди укључује и право на правне услуге.

Право на слободу изражавања

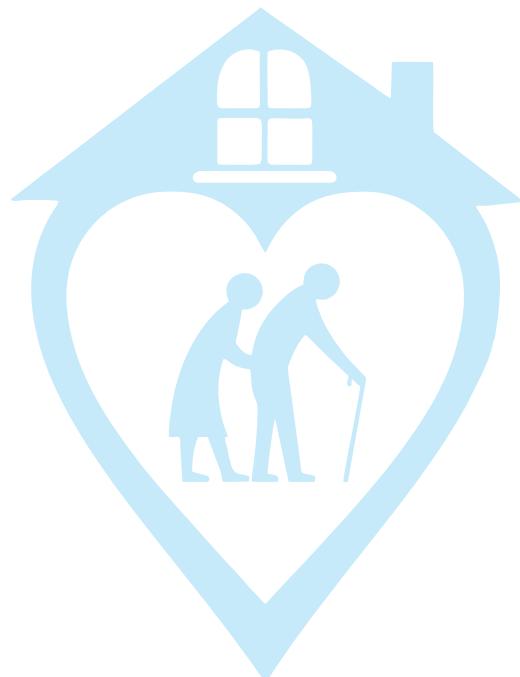
Право на слободу изражавања подразумева и право особе да буде саслушана и да саговорнику пренесе знање и искуство.

Право на слободу кретања

Под правом на слободу кретања подразумева се и уређивање стамбеног простора.

Право на слободу удруживања и окупљања

У домену дате тематике, ово подразумева право да се формирају групе старијих људи и удружења.

6.3. Заштита од злостављања²²

Последњих година се све више и отвореније у јавности говори о злостављању старијих лица. Поставља се питање колико заиста знамо о овом проблему и колико успешно функционишу механизми превенције и заштите старијих од злостављања, као и какве су могућности да се механизми заштите унапреде.

Дефиниција злостављања и насиља над старијима, коју дају Светска здравствена организација и Међународна мрежа за превенцију насиља над старијима гласи: „Злостављање старијих особа јесте појединачни или поновљени чин акције или уздржавања од деловања, који се догађа у међуљудском односу заснованом на поверењу, а који изазива бол или узнемирање старије особе”.

Нико никада не заслужује да буде злостављан или занемарен.

Постоји пет типова злостављања старијих особа: физичко, психичко, финансијско, сексуално злостављање и занемаривање.

1. Физичко злостављање обухвата акције које доводе до повреде или ризика од повреде старијих особа или су то акције које изазивају физички бол и могу укључивати:
 - ударање;
 - шамарање;
 - гурање;
 - штипање.
2. Психолошко злостављање старијих особа укључује акције којима се смањује њихов осећај самопоштовања и достојанства и може обухватати:
 - увреде;
 - претње;
 - вербално застрашивање;
 - понижавање и исмевање;
 - узнемирање;
 - третирање старије особе као да је дете или њено изоловање од породице, пријатеља или редовних активности.

²²Секција 6.3. преузета је из документа „Ја, неформални неговатељ”, Наташа Тодоровић, Милутин Врачевић, Београд, 2019, стр. 80–82.

Право на слободу од насиља и злостављања

Ово подразумева право на слободу од свих облика насиља и злостављања, укључујући и финансијско, физичко и психолошко насиље, занемаривање и напуштање. То обухвата и право приступа правди, обештећење и подршку жртвама.

Право на рад

Право на раду овом домену подразумева недискриминацију на основу старости у запошљавању, забрану обавезне пензије на основу старости, пристојне услови рада и смислен рад, приступ преквалификацији у случају мењања радног места и подршку неплаћеном раду, укључујући бригу о другима.

Право на адекватан животни стандард

Право на адекватан животни стандард подразумева и безбедност, приход, приступ основним потребама и погодностима, укључујући воду и канализацију, хранљиву и приступачну храну, одећу и право на континуирано побољшање услова живота.

Право на социјалну сигурност и социјалну заштиту

Право на социјалну сигурност укључује и адекватну пензију.

Право на здравље

Право на здравље укључује доступност здравствених услуга у смислу забране дискриминацијена основу старосног доба, као и удаљеност и приступ превозу; затим обухвата доступност услуга и лечења; доступност лекова и заштите менталног здравља (укључујући деменцију и Алцхајмерову болест); подразумева одговарајућу здравствену заштиту; квалитетан третман и дијагнозу; благовремено лечење; самосталност у погледу информисаности и сагласност за избор, лечење.

Право на информисање

Право на информисање укључује информације које су приступачне у одговарајућем формату. То укључује информације о низу роба и услуга и о правима старијих људи.

Право на образовање

Право на образовање у овом сегменту укључује доживотно учење, обуку и стицање вештина, на пример информационе и комуникационе технологије.

Право на имовину

Право на имовину подразумева право на властиту имовину и располагање њоме на начин на који старија особа жели; право наследства.

3. Финансијска злоупотреба старијих обухвата:

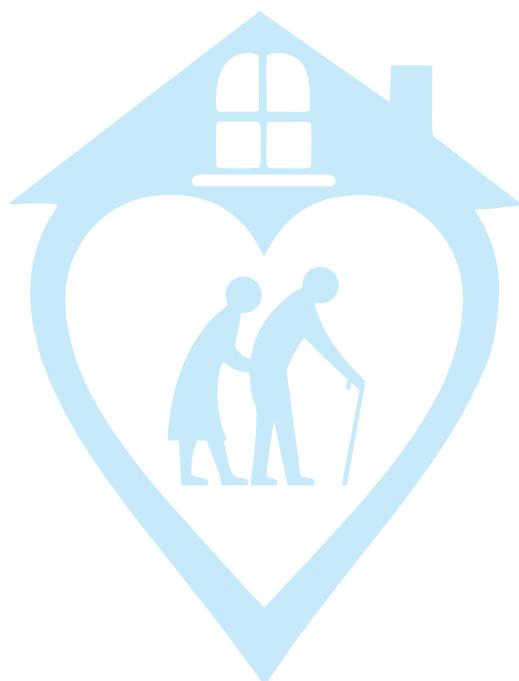
- злоупотребе или крађе њиховог новца и вредности;
- уновчавање чекова и коришћење картица без одобрења;
- продају имовине без пристанка;
- притисак да особа пренесе власништво или да потпише документа која не разуме довољно.

4. Сексуално злостављање старијих особа подразумева:

- сексуално искоришћавање и узнемиравање старије особе без њене воље и пристанка;
- неприкладно дирање;
- неприкладно миловање и љубљење;
- присиљавање на орални или генитални контакт;
- приморавање на гледање порнографских филмова.

5. Занемаривање старијих особа подразумева:

- ускраћивање воде, хране и лекова или медицинске неге;
- ускраћивање помоћи у основним потребама;
- социјалну изолацију;
- ускраћивање права.

7. ПРИМЕР ДОБРЕ ПРАКСЕ – ГРАД КРАЉЕВО

Према Уредби о утврђивању јединствене листе развијености региона и јединица локалне самоуправе,²³Град Краљево је разврстан у трећу групу недовољно развијених јединица локалне самоуправе, чији је степен развијености у распону од 60% до 80% републичког просека.

Подручје Града Краљева чине насеље Краљево и 15 мањих насеља – Адрани, Чибуковац, Грдица, Јарчјак, Конарево, Матаруге, Матарушка Бања, Метикош, Ратина, Рибница, Витановац, Врба, Заклопача и Жича, а они обухватају 92 насељена места, у којима по попису из 2011. године живи 125.488 становника.

Град Краљево је у Одлуци о правима и услугама у социјалној заштити²⁴увео локалну услугу збрињавања лица у ургентним ситуацијама. Одлуком су утврђена додатна права за подршку ургентном хранитељству.

Градска управа је одлучила да прошири постојећу услугу након извештаја Центра за социјални рад²⁵ Краљева, у коме су описани разултати спроведеног поступка истраживања потреба старијих особа у удаљеним руралним срединама. Град Краљево је желео да подржи и заштити осетљиве категорије старијих суграђана из руралних средина, као и да допринесе смањењу њихове социјалне искључености и створи услове за њихово остајање у породичном окружењу.

Подаци ЦСР Краљево указали су да специфичан рељеф територије Краљева, са доста планинских села која су у зимском периоду недоступна због завејаних прилаза, намеће потребу за додатним развијањем локалних услуга. У договору са ЦСР који је на себе преузео административни део спровођења и праћења услуге, локална самоуправа се одлучила да уведе ургентни смештај који је у градској одлуци формулисан као „привремени смештај у кризним ситуацијама”, са акцентом на циљну групу остарелих лица која без подршке млађих чланова породице живе у планинским селима. Ова форма локалне услуге, осим у зимском периоду, показала се драгоценом и у другим периодима године – нпр. у

²³<https://www.apr.gov.rs/upload/Portals/0/zakoni%20uredbe%20pravilnici/Uredbe/UREDVA%20O%20UTVR%C4%90I%20VANJU%20JEDINSTVENE%20LISTE%20RAZVIJENOSTI%20REGIONA%20I%20JLS%20ZA%20201422032016.pdf>

²⁴Сл. лист града Краљева, бр. 12/2011, 28/2012, 1/2013 – испр и 30/2014

²⁵ЦСР је истраживање иницирао на основу препознатих потреба у свакодневном раду. Додатне посете за развој пројекта подржане су кроз прву фазу програма ЛИП 2– Подршка развоју иновативних решења (мера/услуга/програма); период спровођења: јун–октобар 2019. године.

кризним ситуацијама када старија лица имају потребу за привременом здравственом негом, попут стања после хоспитализације због тежих здравствених стања, прелома, хируршких интервенција и сл.

7.1. Пројекат „Треће доба у породици”

Идеја пројекта „Треће доба у породици” проистекла је из чињенице да је флуктуација младих према градским срединама све већа и да расте број старачких и самачких домаћинстава, посебно у руралним срединама Краљева.

Кроз мапирање потреба циљне групе у оквиру прве фазе подршке Програма локалних иницијатива за социјално укључивање и смањење сиромаштва – Подршка развоју иновативних модела за социјално укључивање ЛИП 2, партнери на пројекту су прикупили податке и припремили детаљну анализу изазова са којима се суочавају старија лица у самачким домаћинствима у руралним срединама Краљева.

Прва фаза подршке трајала је четири месеца (јун–октобар 2019. године) и у оквиру ње су пројектни партнери (Градска управа Краљево, Организација цивилног друштва „Полет“ и представници Центра за социјални рад), уз финансијску и менторску подршку Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије, радили на развоју иновативног решења (мера/услуга/програма).

Одговарајући на јавни позив, сарадници из Краљева су одлучили да одговоре надруштвени проблем на бољи начин, проширивањем услуге ургентног хранитељства на шест удаљених села, и то у следећим месним заједницама: 1. Мусина Река, 2. Студеница, 3. Витковац, 4. Закута, 5. Лопатница и 6. Лазац.

Ова одлука је проистекла и из препознате потребе да старији људи остану у својој примарној средини, као и да живе у породичном окружењу, чак и онда када њихове могућности и капацитети за самосталну бригу о себи донекле опадну или се знатно умање. Спроведено истраживање на терену показало је да је остарело становништво спремније на трпљење и лоше животне услове него на промену у смислу смештаја у установу социјалне заштите.

7.2. Регрутовање ургентних хранитељских породица

Пројекат „Треће доба у породици” омогућио је приближавање и разумевање услуге ургентног хранитељства кроз организовање састанака са будућим хранитељима – потенцијалним кандидатима за ургентно хранитељство, а све током друге фазе пројектне подршке „Подршка тестирању развијених иновативних решења”, која је трајала дванаест месеци (јун 2020 – мај 2021. године).

Центар за социјални рад, у сарадњи са Организацијом цивилног друштва „Полет”, организовао јесастанке у месним заједницама да би заинтересоване потенцијалне хранитеље упознали са специфичностима ове услуге и пружили информације и одговоре у вези са следећим питањима:

- У чему се огледају специфичности ургентног хранитељства?
- Шта обухвата поступак стицања подобности за ургентно хранитељство? Шта су потребе старије особе која се ургентно збрињава у хранитељску породицу?
- Који су посебни задаци ургентних хранитељских породица?
- У чему се огледа специфичност бриге о старијој особи за време ургентног хранитељства?
- Како саветници за хранитељство пружају подршку старијој особи и ургентним хранитељским породицама?
- Које услуге ургентни хранитељи могу користити у локалној заједници?

На састанцима, потенцијални хранитељи су такође добили информације о систему подршке у локалној заједници, о услугама на које могу да се ослоне, као и о најефикаснијим поступцима у циљу доступности потребних услуга (здравствених установа, полицијске управе, невладиних и других организација).

7.3. Едукација ургентних хранитеља за старије особе

Поред састанака, заинтересована лица која су прошла поступак процене опште подобности за хранитељске породице била су позвана да прођу програм обуке за ургентне хранитеље за старије особе, који је развијен у оквиру овог пројекта.

Током обуке, будући хранитељи су добили прилику да поставе питања, информишу се додатно о специфичностима ургентног хранитељства, да разреше одређене дилеме и поведу дискусије, као и да се услуга ургентног хранитељства препозна као добит за заједницу. Активне ургентне хранитељске породице са територије Краљева, као учесници радионица, биле су у могућности да поделе своја искуства са кандидатима за ургентно хранитељство.

Уговор о пружању услуге је формално-правни документ којим се регулишу сви значајни аспекти коришћења услуге, као и обавезе корисника и пружаоца услуге.

Ургентне хранитељске породице које су стекле подобност за бављење овим послом, склопиће Уговор о сарадњи са Центром за социјални рад у Краљеву, након чега ће моћи да започну свој професионални ангажман привремене бриге о старијима.

Пројекат „Треће доба у породици” је реализацијом постављених циљева дао важан допринос унапређењу ресурса за збрињавање старијих особа из удаљених, руралних подручја територије Града Краљева. Међутим, веома је важно континуирано и у будућности радити на унапређењу капацитета за ургентно збрињавање старијих особа, јер су потребе у том смислу и даље веће од развијених капацитета.

7.4. Ресурси локалне заједнице Краљева

1. Градска управа Града Краљева –Одлука о правима и услугама у социјалној заштити²⁶
 - a. Услуга помоћ у кући
 - b. Ургентне хранитељске породице
2. Центар за социјални рад Краљево
 - a. Програм обуке за ургентне хранитеље као резултат пројекта „Треће доба у породици”
 - b. Ургентне хранитељске породице на широј територији града и изван градског подручја као трајни ресурс настao као резултат пројекта „Треће доба у породици”
3. Центар локалних услуга града Краљева
 - a. услуга помоћ у кући, коју обављају геронтодомаћице додатно едуковане за пружање психолошке подршке старијим лицима, као резултат пројекта „Треће доба у породици”
4. Дневни центар за стара лица, Берановац, Краљево
5. Потписан уговор Града Краљева са удружењем „Човекољубље”
 - a. обезбеђено једно место у Прихватилишту у Крагујевцу
 - b. обезбеђена два места у Геронтолошком центру Матарушка Бања за ургентно збрињавање старијих лица.

СВИ СУГРАЂАНИ КОЈИ ИМАЈУ САЗНАЊА ДА СТАРА ОСОБА ТРПИ УСЛЕД УСАМЉЕНОСТИ, НЕМОЋИ, БОЛЕСТИ,ИНВАЛИДИТЕТА, А ПОСЕБНО АКО ЖИВИ ИЗОЛОВАНО ОД РЕСУРСА ЗАЈЕДНИЦЕ, У СЕЛИМА УДАЉЕНИМ ОД АДМИНИСТРАТИВНОГ ЦЕНТРА, ПОТРЕБНО ЈЕ ДА О ТОМЕ ОБАВЕСТЕ:

ЦЕНТАР ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД КРАЉЕВО

036/331-744; 036/323-151

scrkv@mts.rs

ГРАД КРАЉЕВО

036/306-000

ПОЛИЦИЈСКУ УПРАВУ

036/364-000

²⁶Сл. лист града Краљева, бр. 12/2011, 28/2012, 1/2013 – исп. и 30/2014

8. КОРИШЋЕНА ЛИТЕРАТУРА

- Љиљана Иванишевић-Нељдихин, Јелена Радовановић и Мила Вуковић-Јовановић - Ургенто хранитељство – водич за хранитеље и професионалце²⁷, Центар за породични смештај деце и омладине, Београд, 2010
- Правилник о хранитељству, „Службени гласник РС”, број 36/2008²⁸
- Закон о социјалној заштити, „Службени гласник РС”, број 24/2011
- мр Добрила Грујић, координатор, Светлана Миленковић. Славиша Сорак, Виолета Благојевић Весна Аничић Живко Петровић Ивана Ракић мр Весна Шилић -Смернице за развој ургентног хранитељства²⁹, Нови Сад, 2014
- Невена Петрушвић, Наташа Тодоровић, Милутин Врачевић, Увод у старење и људска права старијих – пилот студија о финансијском злостављању старијих³⁰, Београд, 2015.
- Наташа Тодоровић, Милутин Врачевић, *Ja, неформални неговатељ*³¹, Београд, 2019

²⁷ <https://www.hraniteljstvocps.gov.rs/latinica/izdavacka-delatnost.htm>

²⁸ https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_hraniteljstvu.html

²⁹ <http://www.pzsz.gov.rs/wp-content/uploads/2018/09/Smernice-Urgentno-hraniteljstvo.pdf>

³⁰ https://www.redcross.org.rs/media/1666/uvod_u_starenje_i_ljudska_prava_starijih.pdf

³¹ <http://humanas.rs/2019/11/14/publikacija-ja-neformalni-negovatelj-dostupna/>

9. АНЕКС 1 - ПРОГРАМ ОБУКЕ ЗА УРГЕНТНЕ ХРАНИТЕЉЕ ЗА СТАРИЈЕ ОСОБЕ

Програм обуке достављен од лица ангажованих од стране пружаоца услуге садржи једанаест целина, кроз опис 11 радионица на следеће теме:

1. Радионица „О старости“
2. Радионица „Шта је хранитељство за stare?“
3. Радионица „Предрасуде и стереотипи о старијима“
4. Радионица: „Разумевање потреба особа у позним годинама“
5. Радионица: „Психолошке и социјалне потребе старијих особа“
6. Радионица: „Процена статуса и потреба старијих особа при смештају“
7. Радионица: „Вештине комуникације са старијим особама 1“
8. Радионица: „Вештине комуникације са старијим особама 2“
9. Радионица: „Најчешће болести у старом животном добу“
10. Радионица: „Права старијих ососба“
11. Радионица: „Разговор о програму обуке“

Лекција у оквиру програма обуке

1. Радионица „О старости“
 - 1.1. Егзистенцијане потребе старијих особа
2. Радионица: „Шта је хранитељство за старије особе?“
 - 2.1. Егзистенцијалне потребе старијих особа
 - 2.2. Здравствене и физичке потребе старијих особа
 - 2.3. Психолошке и емоционалне потребе старијих особа
 - 2.4. Социјалне и егзистенцијалне потребе старијих особа
 - 2.5. Подршка целоживотном образовању и развоју животних потенцијала особа у старијем животном добу
3. Радионица: „Предрасуде и стереотипи о старијима“
 - 3.1. Егзистенцијалне потребе старијих особа
 - 3.2. Психолошке и емоционалне потребе старијих особа
 - 3.3. Социјалне и егзистенцијалне потребе старијих особа
4. Радионица: „Разумевање потреба особа у позним годинама“
 - 4.1. Здравствене и физичке потребе старијих особа
 - 4.2. Психолошке и емоционалне потребе старијих особа
 - 4.3. Социјалне и егзистенцијалне потребе старијих особа
 - 4.4. Правилна исхрана у старијој животној доби
5. Радионица: „Психолошке и социјалне потребе старијих особа“
 - 5.1. Психолошке и емоционалне потребе старијих особа
 - 5.2. Социјалне и егзистенцијалне потребе старијих особа
 - 5.3. Подршка целоживотном образовању и развоју животних потенцијала особа у старијем животном добу

6. Радионица: „Процена статуса и потреба старијих особа при смештају“
 - 6.1. Прва помоћ старијим особама у кризним ситуацијама
 - 6.2. Здравствене и физичке потребе старијих особа
 - 6.3. Психолошке и емоционалне потребе старијих особа
 - 6.4. Социјалне и егзистенцијалне потребе старијих особа
 - 6.5. Правилна исхрана у старијем животном добу
7. и 8. Радионица: „Вештине комуникације са старијим особама“

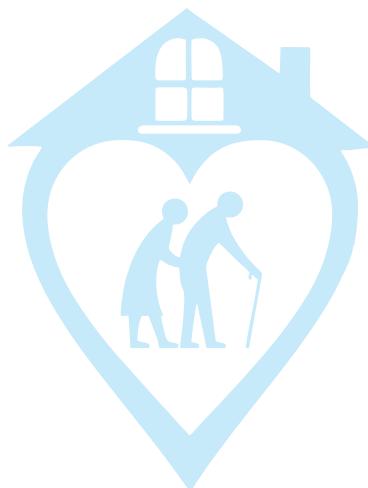
Психолошке и емоционалне потребе старијих особа;

Социјалне и егзистенцијалне потребе старијих особа;

Егзистенцијалне потребе старијих особа;
9. Радионица: „Најчешће болести у старом животном добу“
 - 9.1. Прва помоћ старијим особама у кризним ситуацијама
 - 9.2. Здравствене и физичке потребе старијих особа
10. Радионица: „Права старијих особа“
 - 10.1. Права старијих особа у РС
 - 10.2. Подршка целоживотном образовању и развоју животних потенцијала особа у старијем животном добу
11. Радионица: „Разговор о програму обуке“

У складу са стандардима обука у форми радионичарског рада, ова обука траје 11 дана (укупно 55 часова) и обухвата различите активности у сврху интерактивног учења, и то су: едукативни блокови, развијање вештина практичне подршке типичне за потребе старијих лица, вежбе са папиром и оловком, ролплеј, студија случаја и размена знања на нивоу групе, као и едукатор и група, као и размена знања и искуства са постојећим ургентним хранитељима.

Ова форма рада осигуруја ефективан процес учења у структуиранијој интеракцији водитеља радионице и чланова групе.

10. УСПЕШНА ПРИЧА – Достојанствено старење у атмосфери прихватања и подршке - Услуга ургентног хранитељства за старије особе у Краљеву

И.М. потиче из планинског села Пропљеница (Толишница), удаљеног 50 км од Краљева. Од смрти супруга 2006. године, живи сама у скромном сеоском домаћинству; децу нису имали. И.М. потиче из сиромашне породице, а удајом се борба за егзистенцију наставила – супруг је, како каже, био једно од деветоро деце у породици, па су се заједнички, без подршке породица борили за кров над главом и егзистенцију. Дакле, после његове смрти (пре 15 година), И.М. је наставила да живи тешко, радила је за надницу док је године и немоћ нису сустигле, а у свом скромном домаћинству је гајила неколико оваца и кокошки. Од млађих сродника контакт је имала са братанцем покојног супруга, који ју је обилазио и у зимском периоду и како је навела, у просеку јој је једном до два пута месечно достављао основне намернице за живот, пошто је постала све немоћнија да иде 10km до прве прехрамбене продавнице. Прва кућа у комшију је била удаљена око пола километра од њене и из тог домаћинства је повремено добијала сир и кајмак. Иванка наводи да су је људи у окружењу, којих је временом бивало све мање, волели и да је била омиљена у својој средини.

Након што је напунила 87 година, продала је овце, јер је брига о животињама за њу постала све већи терет, а кокошке су јој, како наводи, појеле лисице. У јуну 2019. године, са непуних 88 година, И.М. је пала у близини куће и тада је поломила кук. На месту на коме је пала пронашли су је мештани, на срећу- не много након пада, па је интервенцијом хитне службе пребачена у Општу болницу у Краљеву, на одељење ортопедије. И.М. је оперисана, а потом пребачена у рехабилитациони центар „Агенс“ у Матарушку бању, где је провела 5 недеља. Пред крај рехабилитације, ова здравствена установа обавештава ЦСР Краљево да је И.М. спремна за отпуст, али да живи сама и да, обзиром на постојеће здравствено стање, није у могућности да настави сама без подршке.

И.М. је на терену у „Агенсу“ обишла социјална радница М.У. из Центра за социјални рад Краљево и са њом разговарала о њеној актуелној животној ситуацији, неопходностима, жељама, али и објективној потреби да живот настави изван окружења у коме је провела живот. Том приликом су заједно покушале да нађу најприхватљивију опцију за њену будућу животну организацију. И.М. је била јасна у ставу да не жели да буде смештена у дом за стара лица. Дом за старе јој је, како је тада истисала, будио тешке успомене на покојног брата, који је живео 15 година у дому у Матарушкој бањи, и нажалост, две године раније преминуо. Тврдила је да би за њу живот у дому био неприхватљив, да би је тамо све подсећало на њега и да би га тамо „непрестано тражила“.

Након разговора са И.М. у оквиру службе за старија лица у ЦСР Краљево, социјална радница М.У. разматрала је са колегама друге расположиве могућности за забрињавање баке И.М., али их заправо и није било много. Од руководиоца службе за стара лица обавештена је да од две расположиве ургентне хранитељске породице (УХП), једна у том тренутку нема корисника на смештају. М.У. је ступила у контакт са слободном ургентном хранитељицом Ц.М. и са њом разговарала о могућности да И.М. буде привремено збринута у њеној породици док се не пронађе неко друго решење за

трајније збрињавање ове старије особе. Ц.М. је пристала да у свој дом на ургентно хранитељство прими баку И.М.

Ц.М. је иначе особа која се неформалном бригом о старијим особама бавила више година пре него што је постала ургентна хранитељица. До доласка И.М., у њеном дому је на ургентном смештају током двеју претходних зима збрињаван старији мушкирац, Ђ. из Студенице. Он се у пролеће враћао из УХП у својдом, а најхладнији део зиме, када су његову кућу од цивилизације одвајали снежни сметови и када није било могуће приступити терену на коме је кућа била лоцирана ни на један начин, живео је код Ц.М. у приградском насељу Гредица. Кућа Ц.М. и сада има могућност да прими још једну старију особу на ургентно збрињавање и у више наврата је бивала привремено уочиште за неколико таквих суграђана.

Бављење ургентним хранитељством за ову храбру жену представљало је изазов и прилику. Ослонац јој је, како наводи, било то што је у сваком моменту могла да се узда у подршку локалног ЦСР. Искуство у раду са старим особама је указивало да није увек лако бити на висини задатка, да је потребно пуно толеранције, разумевања и отворености за прихватање различитости.

Брига о баки И.М. је значила у тој фази бригу о готово непокретној особи у одмаклој животној доби. Марљивост Ц.М. и храброст И.М. резултирале су тиме да је И.М. већ првих дана по смештају почела да хода са штакама, а за непуне две недеље је проходала и без њих. И.М. се осетила заштићено и прихваћено у породици Ц.М., не само уживајући пажњу и помоћ од ње, већ и од њених ћерки. Након две недеље смештаја у форми ургентног хранитељства, Ц.М. и И.М. су (уз подршку тима надлежног ЦСР) донеле одлуку да И.М. у овој породици остане, па је ово ургентно хранитељство прерасло у стално, стандардно хранитељство за старије особе.

Бака И.М. је задовољна и срећна у овој хранитељској породици. Ментално је очувана, добронамерна и драга особа. Задовољна је и ако не негира да је модел живота у приградском насељу у потпуности различит од оног који је некада живела у руралном брдовитом селу. У контакту са И.М. се лако препозна топлина, ведрина и оптимизам. У сваком случају, окренута јепозитивним аспектима живота у старости. Прилику да живи у породичном окружењу опажа као добит и оријентисана је на преостале снаге којих има доволно. Динамика свакодневице у УХП је прилагођена њеним потребама и могућностима. У договору са хранитељицом, укључује се у послове у домаћинству онолико колико допуштају њено здравствено стање, могућности и жеље. Помаже у припреми поврћа за кување ручка, учествује у пребирању посуђа након оброка, намешта свој кревет сваког јутра и сл. Ритуали који су јој веома значајни су јутарња и поподневна кафа, ТВ серије и музичке емисије, које прати са хранитељицом. Заједничке шетње су део свакодневице увек када то допуштају временене прилике. И.М. истиче да највише воли да плете чарапе од домаће вуне. Како наводи, то је понекад и начин да заради новац, када се створи прилика да исплетене чарапе прода. И.М. користи мобилни телефон, радује се позивима и повременим посетама братанца. Такође се радује и посетама социјалне раднице М.У., са којом има изузетно леп однос.

Овакви примери праксе у раду са старијим особама су позитивни, али на жалост нема их много. На овом примеру се јасно може видети на који начин позитивно породично окружење може допринети опоравку након болести, те утицати на квалитет живота у старијем животном добу, допринети афирмисању преосталих снага, као и достојанственом старењу у атмосфери прихватања и подршке.

У оквиру пројекта „Треће доба у породици“ реализована је идеја промоције и проширења услуге ургентног хранитељства за старије особе, са циљем да се повећа број ургентних хранитељских породица. Идеја је да се старијим особама, пре свега из забачених руралних подручја, које су препознате као критична групација, пружи прилика да у ургентним ситуацијама добију потребну подршку и прихватење, док се њихово здравље и опште стање не стабилизују. У оквиру пројекта регрутовано је укупно 8 (осам) УХП. Обучене ургентне хранитељице на будући посао гледају као на шансу, мада и као на изазов.

Резултат овог пројекта је и Водич за ургентно хранитељство за старија лица, који има форму универзалног приручника за препознавање потреба и стања старијих особа у ургентним ситуацијама и упутство како функционално одговорити на њих. Намера ауторки Водича била је да се скрене пажња на овај ефикасан, али недовољно искоришћен модел заштите старијих лица, и представља смерницу широј стручној и општој јавности како се локални актери Града Краљева на својој територијибаве старима и брину о њима у кризним ситуацијама.

Водич за ургентно хранитељство је продукт здружених активности невладиног и владиног сектора, резултат заједничког рада професионалаца, људи који без обзира на сектор из ког потичу желе да државним политикама скрену пажњу на постојећи проблем у друштву и укажу на решење које већ постоји, а које је неопходно додатно уредити подзаконским актима.

11. Референце

Интернет адресе имплементационих партнера

<https://www.kraljevo.rs/?script=lat>

<http://www.scrkv.co.rs/kontakt/>

Интернет адреса Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва

Владе Републике Србије

<http://socijalnoukljucivanje.gov.rs>

Интернет адреса о пројекту „Треће доба у породици”

<http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/rs/lip2-kraljevo-trece-doba-u-porodici/>

Интернет адреса Амбасаде Швајцарске у Србији:

<https://www.eda.admin.ch/countries/serbia/sr/home.html>

"Водич за ургент хранитељство " је настао као део пројектне активности пројекта "Треће доба у породици" Града Краљева и удружења Полет из Краљева а у оквиру програма "Програм локалних иницијатива за социјално укључивање и смањење сиромаштва – Подршка развоју иновативних модела за социјално укључивање – ЛИП 2" којим координира Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије уз подршку Владе Швајцарске.